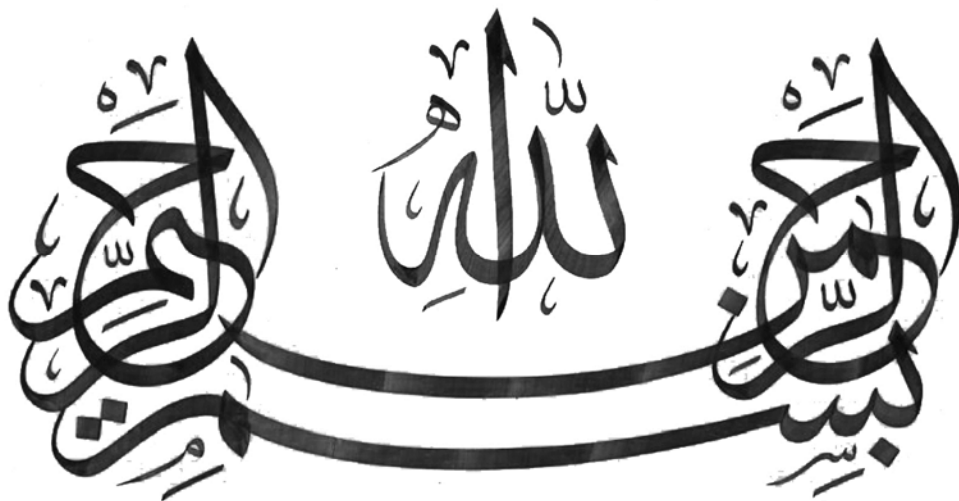

کلیه امتیازهای این پایان نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان نامه در مجلات، کنفرانسها و یا سخنرانیها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرسهای ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان نامه در مجلات، کنفرانسها و یا سخنرانیها الزامی می باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه، دانشکده، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش خصوصی

عنوان:

بررسی قاعده معاشرت به معروف در روابط زوجین مفاهیم، مبانی،
کارکردها

استاد راهنما:

دکتر علی احسان تاریمرادی

استاد مشاور:

دکتر رضا کریم کاشی

دکتر مهدی مهریزی

نگارش:

زینب یوسف صنعتی

۲۳ بهمن ۱۳۸۹

اگر قابل تقدیم باشد

به تکیه گاه رنجها، به سنگ صبور محطه هایم

به او که بازندگیش، درس تلاش و ایثار را به من آموخت و با

سکوتش صبر و گذشت را

به مادرم

و

به فرشته آسمانی بر روی زمین

به او که با حضور مهربانش ناملایمات به چشم نمی آیند

به همسرم

سپاس بیکران خدای را که توانایی انجام این اثر را نصیبم فرمود.

از زحمات بی دریغ استاد راهنمای ارجمندم، جناب آقای دکتر تاریمرادی

و استاد مشاور کرامتدوم جناب آقای رضا کریم کاشی و همچنین جناب آقای دکتر

مهدی مهریزی و دکتر نوبهار

که با لطف و محبت، با نظرات دقیق و ارزشمندشان، یاریم فرمودند، سپاس گزارم؛

دانشگاه بوعلی سینا

مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان:

بررسی قاعده معاشرت به معروف در روابط زوجین مفاهیم، مبانی، کارکردها

نام نویسنده: زینب یوسف صنعتی

نام استاد راهنما: دکتر علی احسان تاریمرادی

نام استاد/اساتید مشاور: دکتر رضا کریم کاشی / دکتر مهدی مهریزی

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

گروه آموزشی: حقوق

رشته تحصیلی: حقوق

گرایش تحصیلی: خصوصی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

تاریخ تصویب (پروپزال): ۱۳۸۸/۱۲/۹

تاریخ دفاع: ۱۳۸۹/۱۱/۲۳

تعداد صفحات: ۶۹

چکیده:

بررسی قاعده عشرت به معروف زوجین ، که عنوان این پایان نامه را به خود اختصاص می دهد در مقام بیان اصول و رفتارهایی است که آرامش و حمایت دو جانبه و تفاهم میان زن و شوهر را تأمین نموده و موجب تحقق سکون و آرامشی است که خداوند متعال در قرآن کریم، خانواده را بر مبنای آن شکل داده است. قرآن کریم در آیه ۱۹ سوره نساء، معیار و ملاک رفتار زوجین با یکدیگر را، معاشرت به معروف دانسته و در این راستا حقوق و تکالیفی را برای هر یک از آنان، در مقابل دیگری تعیین می نماید. این پایان نامه که با روش کتابخانه ای و تحقیق و تفحص در منابع فقهی و حقوقی صورت گرفته است با تقسیم به سه فصل کلی، پس از بیان طرح پژوهش در فصل اول ، در فصل دوم به بیان مفهوم و مبنای عشرت به معروف در منابع فقهی پرداخته و با تعیین برخی از مصادیق آن، ضمانت اجرای هر یک را در پایان بحث یاد آور می شود. در فصل سوم نیز به بیان موارد انعکاس این قاعده در قوانین موضوعه و کارکردهای آن پرداخته و با برشمردن مصادیقی از عشرت به معروف در قانون کنونی، با توضیح مختصری در خصوص هر یک از آنها، ضمانت اجرای آن را در صورت نقض، بیان داشته و نهایتاً به بررسی برخی از خلاهای موجود در این زمینه می پردازد. نگارنده در این تحقیق، سعی دارد تا جایگاه و مفهوم این قاعده را که - با وجود اهمیت بسیار آن در زندگی اجتماعی و لزوم انعکاس آن در کلیه ابعاد و جهات قانونی- بسیار مهجور مانده و کمتر توجهی در راستای تصویب قوانین و مقررات قانونی به آن شده است را روشن نموده و بتواند گام مهمی در راستای اصلاح مقررات کنونی، و حل مشکلات در این زمینه بردارد.

واژه های کلیدی: معاشرت، معروف، زوجین

فهرست

فصل اول : طرح پژوهش ۷

مقدمه..... ۸

تعریف مسئله و بیان نکات اصلی ۱۰

سابقه و ضرورت انجام پژوهش ۱۱

هدف ها و فرضیات..... ۱۲

روش انجام تحقیق..... ۱۳

فصل دوم: مفاهیم و مبانی قاعده معاشرت به معروف زوجین ۱۴

مبحث اول: مفهوم معاشرت به معروف ۱۵

گفتار اول: مفهوم معاشرت ۱۵

گفتار دوم : مفهوم معروف ۱۶

مبحث دوم: مفهوم معاشرت به معروف زوجین ۱۹

گفتار اول : معاشرت به معروف زوج ۲۱

گفتار دوم : معاشرت به معروف زوجه..... ۳۵

مبحث سوم : مبانی عشرت به معروف ۴۰

دلیل اول : کتاب ۴۰

دلیل دوم : سنت ۴۲

دلیل سوم : عقل ۴۳

دلیل چهارم: اجماع..... ۴۴

فصل سوم: کارکردهای قاعده معاشرت به معروف..... ۴۵

مبحث اول: انعکاس قاعده در قانون مدنی..... ۴۶

گفتار اول: حسن معاشرت..... ۴۶

گفتار دوم: معاضدت زوجین در تشیید مبانی خانواده و تربیت فرزندان..... ۴۸

گفتار سوم: تأدیه نفقه زن توسط شوهر..... ۵۲

گفتار چهارم: ایفای وظایف زوجیت توسط زوج..... ۵۴

گفتار پنجم: سکونت در منزل مشترک..... ۵۵

گفتار ششم: اشتغال زوجین به حرفه ای که مخالف مصالح و حیثیات خانوادگی نباشد..... ۵۷

گفتار هفتم: استقلال تصرف زوج در دارایی خود..... ۶۰

مبحث دوم: پیشینه تاریخی امکان تقاضای طلاق توسط زوج با احراز سوء معاشرت زوج..... ۶۱

مبحث سوم: انعکاس ضمانت اجرای نقض قاعده عشرت به معروف در برخی از مصادیق ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی..... ۶۵

مبحث سوم: خلأهای قانونی در خصوص اجرای ضمانت اجرای مترتب بر سوء معاشرت زوج..... ۷۰

فصل چهارم: نتیجه گیری، پیشنهادات..... ۶۲

نتیجه گیری..... ۶۳

پیشنهادهای..... ۶۷

الف) لزوم تغییرات قانونی..... ۶۷

ب) لزوم ارائه آموزشهای صحیح..... ۶۸

ج) لزوم اصلاحات اجرایی..... ۶۸

منابع و مأخذ..... ۷۰

الف) کتب عربی..... ۷۰

ب) کتب فارسی..... ۷۴

ج) مقالات..... ۷۶

د) پایان نامه ها..... ۷۶

فصل اول

طرح پژوهش

مقدمه

"و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها و جعل بینکم موده و رحمہ"(سوره روم آیه ۴۱)

"و از نشانه های خداوند این است که از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنار ایشان آرامش یابید و میان شما دوستی و مهربانی نهاد"

دست آفرینش میان زن و مرد ، گرایش و کششی طبیعی آفرید تا آن دو را به هم پیوند دهد ، به سوی زندگی مشترک با یکدیگر بکشاند و خانواده را از طریق ازدواج تشکیل دهد.

ازدواج پیمان مقدسی است که وقتی به طور صحیح واقع شد، حقوق و تکالیفی را به عهده زوجین گذارده و آنها را مکلف به حسن معاشرت با یکدیگر می نماید. رابطه زن و شوهر در حیات خانوادگی، رابطه ای دو طرفه و مبتنی بر احسان بوده و زن و مرد هر دو می بایست ، برای گرم نگهداشتن خانواده فداکاری کرده و آنچه در توان دارند ، به کار گیرند تا موجبات دلگرمی و سربلندی و اطمینان خاطر را، برای یکدیگر فراهم آورند.

بررسی قاعده عشرت به معروف زوجین ، که عنوان این پایان نامه را به خود اختصاص می دهد در مقام بیان اصول و رفتارهایی است که آرامش و حمایت دو جانبه و تفاهم میان زن و شوهر را تأمین نموده و موجب تحقق سکون و آرامشی است که خداوند متعال جهت تحقق اهداف خانواده، در نظر گرفته است. قرآن کریم در آیه ۱۹ سوره نساء ، معیار و ملاک رفتار زوجین با یکدیگر را ، معاشرت به معروف دانسته و در این راستا حقوق و تکالیفی را برای هر یک از آنها ، در مقابل دیگری تعیین می نماید.

این پایان نامه با تقسیم به سه فصل کلی، در فصل اول به بیان مفهوم و مبنای عشرت به معروف در منابع فقهی پرداخته و با تعیین برخی از مصادیق آن، ضمانت اجرای هر یک را در پایان بحث یاد آور می شود. در فصل دوم به بیان موارد انعکاس این قاعده فقهی در قوانین موضوعه و کارکردهای آن پرداخته و با برشمردن مصادیقی از عشرت به معروف، که در قانون کنونی، آورده شده است با توضیح مختصری در خصوص هر یک از آنها، ضمانت اجرای در نظر گرفته شده در صورت نقض را، بیان داشته و به بررسی برخی خلأهای موجود در این زمینه می پردازد.

نگارنده در این تحقیق، سعی دارد تا با تبیین جایگاه و مفهوم قاعده ای که با وجود اهمیت بسیار آن در زندگی اجتماعی و لزوم انعکاس آن در کلیه ابعاد و جهات قانونی، بسیار مهجور مانده و کمتر توجهی در راستای تصویب قوانین و مقررات قانونی و به آن شده است، بتواند گامی در راستای اصلاح مقررات کنونی با توجه به مبانی فقهی، و حل مشکلات، در این زمینه بردارد.

با نظری به قوانین موجود می‌توان ملاحظه نمود که تا کنون قانون جامع و مانعی که بتواند قاعده عشرت به معروف را در نظام حقوقی به طور کامل منعکس نموده و جهت پیاده شدن صحیح در زندگی خانوادگی زوجین، ضمانت اجراهای خاصی را بیان دارد وضع نشده، و قوانین پراکنده و ناقص در این حوزه، موجب برخورد سلیقه‌ای بسیاری از قضات خصوصاً در زمینه حقوق زنان گردیده است. به همین دلیل است که متأسفانه در حال حاضر برخی از زنان، با مراجعات متعدد به دادگاههای خانواده، شعبات آن را به شاخه‌های مرد سالار و یا مدافع حقوق زنان تقسیم بندی می‌نمایند و قانون موجود، در بسیاری از موارد ساکت، ناقص و یا نامتناسب است. به عنوان مثال در خصوص ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی، این قضات مرد هستند که باید تشخیص دهند که چه اموری باعث غیر قابل تحمل شدن زندگی برای زن می‌شود !!! و که متأسفانه این گونه خلأها، در نظام قانونی کنونی، بسیار موجود بوده و آرا مختلف قضات در موارد مشابه، حاکی از ضعف موجود در این زمینه می باشد.

نگارنده، در پایان این تحقیق، در فصل سوم، برخی از رویه های قضایی موجود را که نشان دهنده، ضعف قوانین فعلی و سلیقه ای بودن آرا در این زمینه بوده و مشکلات عدیده ای را، بالاخص برای زنان در جامعه، (جهت احقاق حق مسلمی که شرع مقدس برای آنان قائل گشته) به وجود آورده است را ذکر نموده و پیشنهاداتی جهت بهبود وضعیت فعلی ارائه می دهد.

تعریف مسئله و بیان نکات اصلی

در میان ادیان آسمانی دین اسلام به عنوان کاملترین دین الهی، نظام معاشرتی ویژه ای در روابط زنان و مردان در دو حوزه اجتماع و نهاد خانواده تشریع نموده است که از سویی بر مبانی انسان شناختی قرآن و اسلام استوار است و از دیگر سو نظر به اهداف و چشم اندازهایی است که اسلام برای اصیل ترین و بنیادی ترین نهاد اجتماعی یعنی خانواده ترسیم می کند. خانواده از ارکان سه گانه مرد - زن و فرزند تشکیل گردیده و به زن به دلایلی، نظری خاص و ویژه شده تا جایگاه و نقش واقعی خود را در این شاکله به خوبی پیدا کند به همین دلیل قرآن آیات زیادی را به مسائل زن و نوع رفتار با وی اختصاص داده و از بیان کوچکترین چیزی خودداری نورزیده است. یکی از مسائلی که مورد توجه قرآن می باشد آداب معاشرت مرد با زن است که در آیه نهم سوره نسا به آن اشاره گردیده است:

"و عاشروهن بالمعروف" با زنان به معروف معاشرت نمایند.

آیه فوق اشعار می دارد که هر گونه ارتباط - برخورد و رفتار شوهر باید به گونه ای باشد که عرف و شرع و رفتار جوانمردانه با آن موافق باشد. اما متأسفانه در جامعه ما و در قوانین فعلی توجه بسیار اندکی به آیه فوق و قاعده ناشی از آن شده و لطامات بسیار زیادی را بر زنان در روابط خانوادگی وارد نموده است. نویسندگان متعدد نظر به تفاسیر متفاوتی که از کلمه معروف نموده اند تفاسیر متفاوتی را نیز از آیه ارائه نموده که منجر به اختلاف نظر های فراوان و به تبع آن مبهم ماندن و اجرا نشدن قاعده فوق به طور کامل گردیده است. لذا نظر به اهمیت ویژه ای که دین مبین اسلام و قرآن کریم نسبت به روابط زن و مرد و خصوصاً زن مبذول داشته و مهجور ماندن قاعده فوق حتی در کتب فقهی و به تبع آن قانون این تحقیق سعی دارد تا به بررسی این قاعده از لحاظ مبنا و مفهوم و لزوم بازتاب آن در قوانین موضوعه بپردازد.

سابقه و ضرورت انجام پژوهش

در خصوص سابقه پژوهش مورد نظر باید اشعار داشت که پژوهشگر تا کنون با وجود جستجوی بسیار در منابع حقوقی و فقهی در هیچ کتاب و یا حتی پایان نامه ای پرداختن مفصل و جامع به این موضوع را مشاهده ننموده و به همین دلیل نیز هنوز ابهامات زیادی در مورد معنای دقیق عشرت به معروف در روابط زوجین وجود دارد. حتی در کتب فقهی در بحث های مختصری نیز که صورت گرفته فقها در خصوص معنا و حوزه شمول قاعده اختلاف نظرهای فراوان دارند به عنوان مثال در معنای کلمه معروف اختلافات فراوانی دیده می شود که ذیلا به برخی از آنها اشاره می گردد: برخی برای معروف مفهومی شرعی قائل شده و آن را در حوزه شرع معنا نموده اند همچنانکه سید شریف جرجانی در کتاب التعریفات ذیل واژه معروف می نویسد: "معروف هر چیزی است که در شرع نیکو شمرده شده باشد" ولی ابن منظور در لسان العرب معروف را کار موافق با طبع که نفس انسان بدان تمایل دارد و با آن اطمینان و آرامش می یابد شناسانده است. برخی دیگر از نویسندگان برای واژه معروف، هم مفهوم عقلی و هم مفهوم شرعی قائل می باشند، همچنانکه راغب در مفردات می گوید: "معروف نام هر کاری است که عقل یا شرع حسن و بایستگی آن را دریابد. علامه طباطبائی در کتاب تفسیر المیزان برای معروف یک مفهوم عرفی - اجتماعی قائل بوده و چنین می گوید: "معروف آن است که افراد جامعه انسانی آن را می شناسند بدون آنکه نسبت به آن جاهل باشند یا آن را انکار نمایند."

گذشته از اختلافاتی که در میان فقها نسبت به مفهوم کلمه معروف وجود دارد به تبع آن در مصادیق معاشرت به معروف نیز اختلاف نظرهای گسترده ای دیده می شود: قرطبی در تفسیر خود می نویسد: "حسن معاشرت با زنان به این است که حقوق زن از مهر و نفقه را به طور کامل بپردازد و در برابر زن بدون سبب و تقصیر گناه رو ترش نکند، در سخن گفتن گشاده روی باشد نه سخت دل و بد زبان و به کس دیگری اظهار تمایل نکند." در وسائل الشیعه آمده است "از امام صادق پرسیدم: حق زن بر شوهرش چیست که اگر آن را انجام دهد نیکوکار (معاشر به معروف) خواهد بود؟ امام فرمودند: او را سیر کند، بپوشاند و از لغزش هایش بگذرد." برخی دیگر از نویسندگان نیز حوزه مصادیق معاشرت به معروف را بسیار گسترده نموده و از جمله آنها حسن خلق، اکرام و احترام، محبت و اظهار آن، پوشاندن عیوب همسر، عفو و گذشت، مدارا، مشورت و تبادل نظر و..... را نام برده اند. اینها نمونه ای از اختلاف نظر ها در مورد معنای قاعده و مصادیق آن است که به آنها اشاره گردید. لذا نظر به مبهم بودن

قاعده فوق از لحاظ مفهوم ، مصادیق ، ضمانت اجرا و..... ضروری می نماید تا در خصوص معنای دقیق عشرت به معروف ، موارد شمول آن ، ضمانت اجرای در نظر گرفته شده در صورت نقض آن ، تحقیقی صورت گیرد تا راهگشای بسیاری از مشکلات لاینحل امروزی در روابط زوجین با زمینه سازی اصلاح قوانین موجود در پناه این قاعده باشد.

هدف ها و فرضیات

هدف از انجام این تحقیق این است که در ابتدا با جستجوی گسترده در کتب و منابع فقهی برای یافتن موارد صدور قاعده در قرآن و احادیث و پس از آن تجزیه و تحلیل منطقی موارد به دست آمده جهت روشن نمودن معنای دقیق قاعده ، به سنجش میزان مطابقت قوانین فعلی با این قاعده پرداخته و در صورت لزوم پیشنهادات لازم را در خصوص اصلاح قوانین موجود ارائه نماید.

فرضیه ها و سوالات اصلی :

۱- آیا لغت معروف یک تعبیر دینی - اسلامی است و یا عرفی - اجتماعی ؟ در صورتی که عرفی - اجتماعی باشد ظرفیت آن در هر زمان چگونه تعیین می گردد ؟

۲- آیا می توان عشرت به معروف را به عنوان یک قاعده مطرح نمود؟

۳- در صورت پذیرش عشرت به معروف به عنوان یک قاعده کارکرد این قاعده در فقه و حقوق چگونه خواهد بود؟

سوالات فرعی :

۱- در صورت پذیرش عشرت به معروف به عنوان یک قاعده ضمانت اجرای آن در صورت نقض چه می باشد؟

۲- قوانین فعلی ایران در خصوص ارتباط زوجین تا چه حد مطابق با قاعده تنظیم شده است؟

۳- آیا عشرت به معروف در روابط زوجین فقط شامل زوج میشود یا زوجه را نیز شامل می گردد؟

روش انجام تحقیق

موضوع این تحقیق از حیث روش کتابخانه ای بوده و تلاش بر این است که با تجزیه و تحلیل محتوایی منابع فقهی و حقوقی به بررسی قاعده پردازد. لذا در این تحقیق از حیث تجزیه و تحلیل منابع ، از روش استدلالی و عقلی استفاده می شود.

فصل دوم

مفاهیم و مبانی

قاعده معاشرت به معروف زوجین

مبحث اول: مفهوم معاشرت به معروف

گفتار اول: مفهوم معاشرت

معاشرت، لغتی عربی و به معنای انس و ارتباط دو جانبه بین انسان و سایر موجودات می باشد. این لغت به مرور زمان در زبان فارسی نیز راه یافته و فارسی زبانان آنرا استعمال می نمایند.

از لحاظ ساختار واژگانی از ماده عشرت و از باب مفاعله بوده و در آن مشارکت و دو سویی نهفته است. هرگاه قید یا پسوندی به آن اضافه نشود، می تواند به معنای تقابل و ارتباط کلیه موجودات به کار برده شود. ولی در صورتی که قید خاصی مبنی بر استعمال لفظ در معنای خاصی با آن به کار رود، در همان معنا، مورد نظر می باشد، همچنانکه در عبارت معاشرت به معروف زوجین، که برگرفته از آیه ۱۹ سوره نساء می باشد، (زوج را مکلف به حسن معاشرت با زوجه می نماید). معاشرت به معنای نوع و شیوه ارتباط زوج با زوجه بوده و بسیاری از نویسندگان نیز، آیه مورد نظر و معاشرت به معروف را، فقط ناظر به همین معنا می دانند. اما برخی از نویسندگان به دلیل به کار رفتن فعل عاشروا در باب مفاعله و دو سویه و مشارکتی بودن این باب، عشرت به معروف را دو سویه دانسته و آن را ناظر به معاشرت به معروف زوجین می دانند، و هر دو را مکلف به این امر می نمایند.

اما صاحب تفسیر الفرقان فی التفسیر القرآن با لقرآن در مورد به کار رفتن این فعل، در باب مفاعله نظر خاصی دارد که ذیلاً به آن اشاره می گردد:

«و هنا «عاشروهن» دون تعاشروا، اعتباراً بأن فاعلیه الرجال و قابلیتهم فی تلك العشرة أقوى و أحرى من النساء، حیث الأخطاء منهن أكثر، فلتكن بداية العشرة الحسنه من الرجال حتى تؤثر فی عشرتهن إیاهم بالمعروف حیث "الرجال قوامون علی النساء" (صادقی تهرانی، ۱۴۱۹: ج ۶: ۳۶۴)

« در مورد عبارت قرآنی "عاشروا" باید گفت که این واژه با "تعاشروا" متفاوت بوده و خداوند چون نقش مردان در این معاشرت، قوی تر است و از طرفی نیز، زنان بیشتر در محل خطا و اشتباه-ورزی اند، این عبارت را فرموده است. (عاشروا به جای تعاشروا) پس آغاز معاشرت نیکو از سوی مردان است تا مردان انگیزه ای شوند برای معاشرت نیکوی زنان، یعنی علت و انگیزه معاشرت نیکوی زنان، معاشرت نیکوی مردان است، چرا که خداوند در قرآن فرموده "الرجال قوامون علی النساء" »

البته نظر اخیر اگر چه از برخی جهات خصوصاً این که در آیه ۱۹ سوره نساء که مبنای معاشرت به معروف است، مخاطب آیه، مردان می باشند خالی از قوت نمی باشد، اما نظر خاصی بوده و در هیچ یک از کتب مورد مطالعه نظیر آن مشاهده نگردید .

نهایتاً در مجموع به نظر می رسد که مقصود از معاشرت به معروف ، هم زمان ، تعیین ملاک و مبنای رفتاری زوجه با زوج و زوج با زوجه بوده و مردان و زنان در رفتار متقابل خانوادگی و زناشویی از این زاویه که هر دو می بایست طبق معروف رفتار کنند، همسان و برابر ، و این تکلیف متوجه هر دو آنها می باشد.

گفتار دوم : مفهوم معروف

واژه معروف که ۳۸ مرتبه در قرآن کریم به کار رفته و در روایات و احادیث بسیاری نیز آورده شده شده است، در منابع فقهی به شیوه های متفاوتی معنا گردیده و فقیهان و مفسران تعبیر مختلفی را در تفسیر آن ارائه نموده اند. از لحاظ لغوی این واژه بر وزن مفعول و از ماده عرف بر وزن قفل بوده و به نظر می رسد جهت روشن شدن معنای دقیق معروف و تفاوت آن با عرف و عادت ذکر مطالب ذیل ضروری باشد .

الف : معنای عرف

عرف در لغت به معنای معروف و شناخته شده (قریشی، ۱۳۷۱، ۴ : ۳۲۶)، و مخالف نکر (نا شناخته) می باشد. خواه شیء شناخته شده از امور تکوینی و به سبب تکوین باشد مثل کوه بلند ، که از دور بتوان آن را شناخت و یا از نوع آداب و رسوم و عادت شایعی که میان مردم شناخته شده باشد . و از ویژگی های آن می توان به :

۱- عدم تلاش فرد خاصی برای به وجود آوردن آن و شناسایی خود به خودی آن به مرور زمان

توسط مردم

۲- آشکار و علنی بودن آن ، اشاره نمود.

عرف در اصطلاح نیز، به اموری اطلاق می گردد که از عقول مردم سرچشمه گرفته و سرشتهای سالم

آن را پذیرفته اند و در صورتی که رفتار یا عمل معینی، در طول مدت زمانی، در میان همه مردم یا

حداقل اکثریت آنان ، به طور ارادی انجام پذیرد ، به صورت عرف درآمده و مردم آن را به صورت ضمنی، به صورت یک اصل لازم الاجرا می پذیرند ، و انجام اعمالی خلاف آن ، در نظر عامه قبیح تلقی شده و مورد واکنش قرار می گیرد .

ب) معنای معروف

معروف در منابع فقهی ، با تعابیر متفاوتی معنا گردیده ، که شاید بتوان گفت در بسیاری از آنها یک مفهوم جامع نهفته است.

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان ، معروف را این چنین تعریف می نماید : معروف به معنای هر امری است که مردم در مجتمع خود آنرا بشناسند و آن را انکار نکنند و بدان جاهل نباشند . (۱۴۱۷، ج ۴: ۴۰۴) راغب اصفهانی علاوه بر شناخته شدن امر توسط عموم ، دو حسن عقلی و شرعی را نیز برای معروف لازم دانسته و در تعریف معروف در کتاب مفردات خود اینگونه می گوید :

«اسمٌ لكلّ فعلٍ يُعرفُ بالعقل أو الشرع حسنه» (۱۴۱۲ : ۵۶۱)

معروف اسم برای چیزی است که در عقل و شرع نیکو شناخته شود .

تفسیر الوسیط معروف را آن چیزی می داند که در شرع نیکو تلقی شده و عقلا از افعال و اقوال حمیده باشد. (طنطاوی : ج ۳: ۹۲) در کتاب ماوراء فقه ، معروف اسمی دانسته شده که شامل تمامی آنچه به طاعت خدا و تقرب به او و نیکی به مردم و مستحبات و عدم ارتکاب منهیات شناخته می شود ، بوده و از صفات بارز و آشکار می باشد . (صدر، ۱۴۲۰ : ج ۲: ۴۰۸)

از مجموع تعاریف فوق و منابع مورد بررسی ، می توان اشعار داشت که معروف ، به هر امری اطلاق می گردد که عقل و شرع، حسن و بایستگی آن را دریابد و موافق با فطرت سلیم انسان ، و جزء بهترین اعمال در نظر عموم، طبق مقتضیات زمان و مکان باشد . اما به این مساله نیز ، باید نظر داشت ، که رفتاری که در جامعه رواج یافته و مردم به صورت مکرر در تعاملات خود آنها را به کار می برند، ممکن است متعادل بوده و یا گاهی جانب افراط و تفریط داشته باشد . معروفی که در نظر قرآن کریم می بایست ملاک عمل قرار گیرد ، شناخته شدنی توسط مردم را معتبر می داند که متعادل بوده و جانب افراط و تفریط را نیپماید. چرا که گاهی از اوقات ، متاسفانه جامعه بیمار گشته و برخی از رفتارها به دلیل دور